

UZ TEMU

Drugi znanstveni skup posvećen hrvatskoj književnosti kršćanskoga nadahnuća održan je kao i prvi, u Križevcima u Maloj dvorani Hrvatskoga doma 22. listopada 2016. Tematski, bio je posvećen hrvatskoj književnosti kršćanskoga nadahnuća u doba komunizma, ali izlagane teme nisu se uvijek držale tog zadanog okvira. Organizatori skupa bili su Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Glas Koncila i Udruga za promicanje znamenitih Križevčana „Dr. Stjepan Kranjčić“. Održavanje skupa poduprli su i Grad Križevci i Koprivničko-križevačka županija.

Razdoblje koje je ušlo u fokus znanstvenoistraživačkog interesa izlagača na ovom skupu nije bilo niti kratko niti beznačajno. Druga Jugoslavija, koja je u nazivu nosila ideološku oznaku političkog i društvenog ustrojstva („socijalistička“), trajala je punih 45 godina. Književnici tzv. kršćanskoga nadahnuća u tom političkom sustavu mogli su objavljivati u rijetkim tiskovinama koje je izdavala Katolička crkva ili koje su sami izdavali (tzv. samizdat). Vjera je formalno gurnuta u sferu privatnosti svakog pojedinca, ali neformalno Crkva je gurnuta u svojevrstu ilegalu i izolaciju koje je podsjećalo na djelovanje u doba rađanja kršćanstva. Religija je bila tretirana kao relikv bivših vremena, prevladanih, reakcionarnih i nazadnih. Socijalistički čovjek nije trebao religiju, ona je bila izraz „iskrivljene svijesti“. Vodeća i jedina politička stranka, Komunistička partija, uvjeravala je narod da će realizirati „raj“ na ovom, pa ga ne treba priželjkivati niti mu se nadati na „onom“ svijetu.

Cijelo razdoblje vladavine komunizma bilo je u odnosu na vjeru jednako. Ideološko proganjanje i netolerancija bili su temeljne označnice vlasti. Ipak, želi li se nijansirati, uvjetno bi se moglo govoriti o dva razdoblja u tom komunističkom dobu: prvo, do šezdesetih godina, a drugo nakon sklapanja konkordata između Svete Stolice i Jugoslavije 1966., pa do prvih višestranačkih izbora. U bitnome nije bilo puno razlika, ali kršćani su nakon sklapanja konkordata dobili mogućnost pokretati svoje časopise, listove, tiskati knjige, pa je tako i književnost dobila na zamahu i širini. Doduše, i dalje pod strogom paskom partije i pažljivom, neskrivenom kontrolom. Jer, te publikacije mogle su se nabavljati jedino u crkvi ili raspačavati putem zemaljske pošte, na adresu pretplatnika, što znači da

se distribucija mogla lako pratiti i kontrolirati. Opsežan uvid u cjelinu te književnosti u publikacijama Crkve ili kršćanskih udruga u tom razdoblju u ovom broju *Kroatologije* donosi sintetski tekst Vladimira Lončarevića.

Tekst ne donosi samo pregled književnog stvaralaštva nego upozorava na potrebu razlučivanja funkcionalno-tendencijskih aspekata religiozne književnosti od „književnih aspiracija za umjetničkim očitovanjem vlastita doživljaja života i svijeta i njihova umjetničkog ‘opredmećenja’“. U tom smislu predlažu se mogući metodološki pravci u istraživanju i valorizaciji ove književnosti te moguće tematske raščlambe ove uvjetno nazvane cjeline.

Najveći dio književnosti kršćanskoga nadahnuća bio je sveden u okvire tih vjerskih publikacija. Vrlo je rijetko neki tekst koji je govorio pozitivno o Crkvi ili vjeri mogao dospjeti u širu javnost. Objavljivani su tekstovi književnika koji su crkvu i vjeru izrugivali ili na neki drugi način difamirali.

Tako je bilo u zemlji. Izvan zemlje književnost je nastavila život naprasno prekinut 1945. Tako se matica hrvatske književnosti razdijelila u dva tijeka: jedan domovinski a drugi izvandomovinski. Nijednog trenutka u tih 45 godina ta dva toka nisu se susrela nego su bila osuđena teći paralelno. Postojalo je kao u davna vremena raspolučene Hrvatske, tek duhovno jedinstvo, prikriveno, potajno, skriveno. To jedinstvo do dana današnjeg nije do kraja obnovljeno niti se iseljenička književnost na pravi način vratila u maticu hrvatske književnosti. Još i danas, gotovo trideset godina nakon uvođenja demokracije i stvaranja hrvatske države ta dva tijeka ostaju nekako razdvojena iako su cijelo vrijeme tekla istim imaginarnim, ali isto tako stvarnim (koliko književnost može biti stvarna) koritom.

Ovaj tematski dvobroj *Kroatologije* donosi veći dio izlaganja sa znanstvenoga skupa održanog u Križevcima. U sadržaj su ušli mnogi pristigli radovi, ali neki su ostali i izvan korica ovoga broja.

Osim uvodnog izlaganja Vladimira Lončarevića, svaki od referenata bavio se nekom specijalnom temom ili autorom. Tako su se Andrea Slišković i Jasna Šego pozabavile nekim aspektima djelovanja Ivana Raosa i Vinka Nikolića. Mario Kolar analizirao je pjesnički i književni opus Ivana Goluba prije 1990. Stjepan Tomić je posvetio pažnju progonjenom piscu Zvonimiru Remeti koji je prema Ljubomiru Marakoviću bio „najveći hrvatski književnik 20. stoljeća“, a Zdravko Gavran obradio je pripovjedni opus Stjepana Džalte u razdoblju od 1970. do 1990. Petar Bilobrč je donio uvid u zatvorske bilješke redovnice Marice Stanković, koja je robijala u Požegi od 1947. do 1952. Jezičnim temama bavili su se Matijasa Baković

i Mario Grčević koji su obradili temu ideologije u hrvatskim pravopisima i gramatikama neposredno nakon Drugoga svjetskoga rata. Željko Vegh analizirao je tretman vjerske književnosti u časopisu hrvatskih knjižničara u doba socijalizma do 1979., a Marinko Šišak prijepore i okolnosti koje su pratile objavljivanje prvog sveska Hrvatskoga biografskog leksikona 1983. Suzana Peran i Anđelka Raguž pozabavile su se jednim župnim listom koji je izlazio u zagrebačkoj Dubravi u doba komunizma, a Kristina Marijanović provincijskim glasnikom školskih sestara franjevki u Bosni. Svi ti prinosi objavljeni su u ovom dvobroju *Kroatologije*.

Ono što se moglo čuti na skupu, a ne nalazi se u ovom tematskom broju bile su rasprave posvećene religioznom kazalištu (ili „kako su rubovi očuvali svjetlo“), o čemu je govorila Sanja Nikčević. U cijeloj Europi su nakon Drugoga svjetskog rata afirmativni religiozni sadržaji izostajali s pozornica velikih kazališta, a u Hrvatskoj taj je proces bio osnažen vladajućom ateističkom politikom. Ipak, kaže autorica, na rubovima kazališta, amateri su radili nerijetko vrlo kvalitetne i zanimljive predstave u kojima su podržavali i afirmirali religijske stavove. Emina Dabo izlagala je o biblijskim motivima pučkih pjesama otoka Paga iz sredine i kraja 20. stoljeća, konstatirajući da je pučka književnost otoka Paga prenošenjem i pohranjivanjem vrijednosnih obrazaca sačuvala tradicionalni i katolički identitet ovoga otoka. Krešimir Čokolić govorio je o jednom manje poznatom hrvatskom književniku – Josipu Cvrtili i njegovu književnom radu te sudbini u doba komunizma. Josip Cvrtila nakon 1945. završio je u emigraciji u Argentini gdje je i umro, a njegova djela bila su zabranjena i osuđena na anonimnost. Nada Babić i Zrinka Jelaska izlagale su dvije teme, obadvije posvećene Bibliji. Prvo izlaganje bilo je posvećeno „slagateljima knjige Njegove“, u kojem su autorice predstavile različite hrvatske prijevode evanđelja koji su bili izdavani od 1945. do 1990. U drugom radu autorice su analizirale fenomen tzv. „zagrebačke Biblije“, te ulogu i vrste poslova graditelja te zgrade: prevoditeljskih, uredničkih, uskladiteljskih i drugih, posebno analiziravši pisma Josipa Tabaka Juri Kaštelanu, Bonaventuri Dudi i Jerku Fućaku. Veronika Mila Popić bavila se temom Crkve u Hrvatskom proljeću i analizirala pisma čitatelja objavljenih u kršćanskoj obiteljskoj reviji „Kana“ tijekom 1970. i 1971. godine.

Ovim skupom tema književnosti kršćanskoga nadahnuća u doba komunizma tek je načeta. Ostaje niz tema, autora, publikacija, pojavnosti itd. koje zavrjeđuju kritičku prosudbu, znanstvenu valorizaciju, te novo čitanje i interpretaciju, ali i posao na otkrivanju novih imena i vrijednosti.

Marinko Šišak